

การใช้ผลวิเคราะห์ดินเพื่องานพัฒนาที่ดิน

โดย นางสาวพรพรรณ แสนบุญศิริ
นักวิชาการแผนที่ภาพถ่าย ชำนาญการ

วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ด้านการตรวจวิเคราะห์ดินอย่างง่าย และการแปลผลวิเคราะห์ดิน
ทางการเกษตร

บทที่ ๑ ความสำคัญของการวิเคราะห์ดิน

การวิเคราะห์ดิน เหมือนการตรวจสุขภาพดินที่จะทำให้เราทราบปัญหาของการเสื่อมสภาพของดิน เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงดินให้ดินมีคุณภาพดีขึ้น เหมาะสมต่อการปลูกพืชทำให้ผลผลิตสูงขึ้น การลงทุน คุ่มค่า และการใช้ประโยชน์ที่ดินมีความยั่งยืน ดังนั้น การวิเคราะห์ดินจึงมีความจำเป็นเพื่อให้ทราบถึงปัญหา และสาเหตุการเสื่อมสภาพของดิน เพื่อให้การจัดการดินหรือการปรับปรุงที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ผลวิเคราะห์ดินแสดงถึงกำลังการผลิตของดิน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการเพาะปลูกพืช ชนิดและ พันธุ์พืช อัตราและชนิดของปุ๋ยเคมี เพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเหมาะสมกับศักยภาพของดินและเกิด ประสิทธิภาพสูงสุดส่งผลให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินมีความยั่งยืน

ความสำคัญของการวิเคราะห์ดิน

๑. ดินเป็นแหล่งผลิตปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค
๒. ดินเป็นตัวกลางให้รากพืชเกาะยึด และให้ธาตุอาหารแก่พืชเพื่อการเจริญเติบโต
๓. ดินเป็นแหล่งผลิตและดูดซับแก๊สต่างๆ
๔. ดินเป็นที่อยู่อาศัยของพืช สัตว์ และจุลินทรีย์
๕. ดินเป็นแหล่งกักเก็บน้ำธาตุอาหารที่สำคัญ

วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ดิน เพื่อให้ทราบถึงความอุดมสมบูรณ์และปัญหาของดิน และ คำแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงดิน เช่น การใช้ปุ๋ย การปรับปรุงดินกรด การใช้ปูน รวมทั้งการใช้วัสดุหรือการ ปรับปรุงดินอย่างอื่นตามความจำเป็น เพื่อให้การปลูกพืชได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นและมีคุณภาพดีขึ้น

ขั้นตอนการวิเคราะห์ดิน

๑. การเก็บตัวอย่างดิน
๒. การนำส่งดิน
๓. การเตรียมตัวอย่างดิน
๔. การวิเคราะห์ตัวอย่างดิน (การสกัดดิน วิเคราะห์ปริมาณ อินทรีย์วัตถุ การแปลผลวิเคราะห์ดิน)
๕. ส่งผลวิเคราะห์ดินให้กับเกษตรกร

บทที่ ๒ การเก็บตัวอย่างดิน พืช น้ำ ปุ๋ย และสิ่งปรับปรุงดิน

การเก็บตัวอย่างดิน พืช น้ำ ปุ๋ย และสิ่งปรับปรุงดิน มีวัตถุประสงค์ เพื่อวินิจฉัยการขาดแคลนธาตุอาหารของพืช เพื่อตรวจสอบระดับความเข้มข้นธาตุอาหารของพืชตลอดฤดูปลูก และเพื่อคาดคะเนการขาดธาตุอาหารและผลผลิตที่จะได้รับ

การเก็บตัวอย่างพืช เพื่อวิเคราะห์ธาตุอาหาร เป็นการเก็บตัวอย่างอย่างเป็นระบบในบริเวณเล็กๆ ที่มีลักษณะการขาดธาตุอาหารคล้ายคลึงกัน ประมาณ ๓๐ - ๑๐๐ ใบต่อต้น หรือประมาณ ๓๐๐ กรัมน้ำหนักสด ขึ้นอยู่กับความสม่ำเสมอของการเจริญเติบโต ชนิดดิน สภาพพื้นที่ และจุดประสงค์ของการวินิจฉัย กรณีพืชไร่ จะเก็บตัวอย่างพืชในส่วนเหนือดิน เพื่อวิเคราะห์ความต้องการธาตุอาหารพืช กรณีผลไม้จะเก็บตัวอย่างจากใบพืชโดยใช้ใบในตำแหน่งที่ ๓ - ๔ ของพืช

การสุ่มเก็บตัวอย่างขึ้นอยู่กับชนิดของตัวอย่างและพื้นที่เพาะปลูก ควรสุ่มเก็บในช่วงก่อนวันเก็บเกี่ยว และนำส่งห้องปฏิบัติการโดยเร็ว หากข้ามวันตัวอย่างใบพืชต้องเก็บรักษาในอุณหภูมิไม่เกิน ๔ องศาเซลเซียส

การเก็บตัวอย่างน้ำ เพื่อวิเคราะห์คุณภาพของน้ำ ให้แก่เกษตรกรหรืองานวิจัย รายการที่ให้บริการเกษตรกร ได้แก่ pH EC P และ K ส่วนการให้บริการสำหรับการวิจัยจะมีการวิเคราะห์ DO Na Sulfate Carbonate Bicarbonate Cl Ca Mg และโลหะหนัก การเก็บตัวอย่างน้ำนั้นจะต้องทราบชนิดและลักษณะของแหล่งน้ำว่าเป็น น้ำดี น้ำเสีย อ่างเก็บน้ำ แม่น้ำลำธาร หรือบ่อน้ำ เป็นต้น การเก็บตัวอย่างน้ำให้เก็บอย่างน้อย ๑ ลิตร เก็บในที่มืดและอุณหภูมิต่ำประมาณ ๔ องศาเซลเซียส นำส่งห้องปฏิบัติการให้เร็วที่สุด หากต้องการวัดค่า DO ให้เก็บตัวอย่างให้เต็มขวดโดยไม่มีช่องว่างอากาศ การเก็บตัวอย่างน้ำมี ๓ วิธี คือ

๑. Grab Sample การเก็บแบบจ้วงหรือแยกเป็นการเก็บ ณ สถานที่และเวลาใดเวลาหนึ่งเป็นแหล่งน้ำที่มีคุณภาพค่อนข้างคงที่ เช่น แหล่งน้ำธรรมชาติ

๒. Composite Sample เป็นการเก็บตัวอย่างน้ำ ณ จุดเดียวกันแต่ต่างเวลา เพื่อทราบค่าเฉลี่ยของความเข้มข้นของตัวอย่างน้ำจากแหล่งน้ำที่มีคุณสมบัติทางเคมีและกายภาพไม่คงที่ในแต่ละช่วงเวลา เช่น แหล่งน้ำเสีย น้ำทิ้งจากโรงงาน เป็นต้น

๓. Integrated Sample เป็นการเก็บตัวอย่างน้ำ ณ จุดต่างกันในเวลาเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน คือ เก็บตัวอย่างต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ หรือเก็บตามทิศ ตามความลึก

การเก็บตัวอย่างปุ๋ย เพื่อวิเคราะห์ธาตุอาหารพืชในปุ๋ย สามารถเก็บตัวอย่างปุ๋ยได้ ดังนี้

๑. วิธีการเก็บตัวอย่างปุ๋ยหมัก ต้องเป็นปุ๋ยที่ผ่านกระบวนการหมักอย่างสมบูรณ์ ทำการกำหนดจุดเก็บกระจายรอบกองไม่น้อยกว่า ๑๐ จุด ปริมาตรรวมไม่น้อยกว่า ๒๐ กิโลกรัม (ร้อยละ ๑ ของปริมาณปุ๋ยหมัก) แล้วนำตัวอย่างมาเทกอง คลุกผสมให้เข้ากัน ทำเป็นรูปกรวย แบ่งเป็น ๔ ส่วน นำส่วนตรงกันข้ามสองส่วนมารวมกัน แล้วแบ่งเป็น ๔ ส่วนอีก ทำแบบนี้จนกว่าจะได้ปริมาณ ๒ กิโลกรัม นำใส่ถุงพลาสติก เขียนรายละเอียดและนำส่งห้องปฏิบัติการเพื่อทำการวิเคราะห์

๒. วิธีการเก็บตัวอย่างปุ๋ยอินทรีย์ชนิดเหลว ต้องเป็นปุ๋ยที่ผ่านกระบวนการหมักอย่างสมบูรณ์ ทำการคนปุ๋ยให้เข้ากัน และเก็บใส่ในภาชนะที่ทำด้วยแก้วหรือพลาสติกที่สะอาดและแห้ง ประมาณ ๑ - ๒ ลิตร ปิดฝาให้แน่น เขียนรายละเอียด และนำส่งห้องปฏิบัติการเพื่อทำการวิเคราะห์

การเก็บตัวอย่างปุ๋ยทางการเกษตร เพื่อตรวจคุณภาพปุ๋ยในการปรับปรุงดินเปรี้ยวจัด กรดจัด รายการที่วิเคราะห์ประกอบด้วย pH Moisture CCE CaO MgO และ Particle size โดยวิธีการ สุ่มตัวอย่างปุ๋ยปริมาณ ๑ % ของจำนวนปุ๋ยทั้งหมด ใช้หลาวแทงข้างถุงลึก ๓ - ๕ นิ้ว ให้ได้ประมาณ ๕ กิโลกรัม เขียนรายละเอียด และนำส่งห้องปฏิบัติการเพื่อทำการวิเคราะห์

การเก็บตัวอย่างดิน เพื่อวิเคราะห์ดินหา pH OM P K Ca Mg S Fe Mn Cu และ Zn ผลของการวิเคราะห์ดินจะบ่งบอกถึงศักยภาพและกำลังการผลิตของดิน ปริมาณธาตุอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อพืชที่มีอยู่ในดินจัดอยู่ในระดับใด ความผิดปกติ เช่น กรดจัด ต่างจัด ดินเค็ม ขาดธาตุอาหาร หรือธาตุอาหารสูงเกินไป เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาการใส่ปุ๋ยเพื่อให้เพียงพอกับชนิดพืชที่ปลูก

หลักการเก็บตัวอย่างดิน ตัวอย่างดินที่เก็บมาต้องเป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของที่ดินแปลงนั้น ซึ่งหลักสำคัญของการเก็บตัวอย่างดิน มีดังนี้

๑. เก็บตัวอย่างดินหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว หรือก่อนเตรียมดินปลูกพืชครั้งต่อไป เพื่อจะได้นำคำแนะนำจากผลการวิเคราะห์ดินมาใช้ให้ทันในการเตรียมดินปลูกพืช เช่น การใส่ปุ๋ย การไถกลบอินทรีย์วัตถุ การใส่ปุ๋ยรองพื้น เป็นต้น และควรจะต้องเผื่อเวลาสำหรับการส่งตัวอย่างไปวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการ ประมาณ ๑ - ๒ เดือน ส่วนการเก็บตัวอย่างดินเพื่อให้หน่วยวิเคราะห์ดินเคลื่อนที่ จะต้องเก็บก่อนวันนัดหมาย ประมาณ ๑ - ๒ สัปดาห์

๒. พื้นที่ที่จะเก็บตัวอย่างดินไม่ควรเปียกแฉะหรือมีน้ำท่วมขังและไม่แห้งแข็ง ดินควรมีความชื้นเล็กน้อยจะทำให้ชุดและเก็บได้ง่ายขึ้น ไม่เก็บตัวอย่างดินบริเวณที่เคยเป็นบ้าน หรือโรงเรือนเก่า จอมปลวก ให้เก็บตัวอย่างดินไกลจากบ้าน คอกสัตว์ และบริเวณที่มีปุ๋ยตกค้าง

๓. อุปกรณ์ที่เก็บตัวอย่างดินต้องสะอาดไม่เป็นดิน ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช และสารเคมี

๔. บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับตัวอย่างดินตามแบบฟอร์ม "บันทึกรายละเอียดตัวอย่างดิน"

วิธีการเก็บตัวอย่างดิน ให้ทำการแบ่งพื้นที่ตามชนิดพืชที่ปลูก หรือตามความแตกต่างของพื้นที่ หรือตามความแตกต่างของการจัดการดิน พื้นที่เก็บตัวอย่างโดยเฉลี่ยประมาณ ๒๕ ไร่/ตัวอย่าง ถ้าเป็นพืชไร่ นาข้าว ให้สุ่มเก็บกระจายทั่วแปลงๆ ละ ๑๕ - ๒๐ จุด ถ้าเป็นไม้ผลหรือไม้ยืนต้นให้สุ่มเก็บกระจาย ๔ จุดโดยรอบแปลงละ ๖-๗ ต้น ก่อนขุดดินจะต้องถางหญ้า กวาดเศษพืช หรือวัสดุที่อยู่ผิวหน้าดินออกก่อน แล้วใช้จอบเสียมหรือพลั่ว ขุดหลุมเป็นรูป V ให้ลึกในแนวตั้งประมาณ ๑๕ เซนติเมตร หรือในระดับชั้นไถพรวน (สำหรับพืชทุกชนิดยกเว้นสนามหญ้าเก็บจากผิวดินลึก ๕ เซนติเมตร และไม่ยืนต้นเก็บจากผิวดินลึก ๓๐ เซนติเมตร) แล้วชะเอาดินด้านหนึ่ง เป็นแผ่นหนาประมาณ ๒-๓ เซนติเมตร จากปากหลุมถึงก้นหลุม ดินที่ได้นี้เป็น ๑ จุด ทำจนครบและนำดินทุกจุดใส่รวมกันในถุงพลาสติกคลุกเคล้าให้เข้ากันใส่ในถุงพลาสติกประมาณครึ่งกิโลกรัม พร้อมด้วยแบบฟอร์มที่บันทึกรายละเอียดของตัวอย่างดินเพื่อส่งไปวิเคราะห์

บทที่ ๓ การใช้ชุดตรวจสอบดินภาคสนาม การแปลผล และการรายงานผลการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ดินด้วยชุดตรวจสอบดินภาคสนาม เพื่อเป็นการตรวจวิเคราะห์ดินอย่างง่ายและรวดเร็ว ผู้ใช้งานไม่ต้องมีความชำนาญ ชุดตรวจสอบดิน ๑ ชุด สามารถตรวจสอบตัวอย่างได้หลายตัวอย่างสามารถนำผลวิเคราะห์ดินไปใช้ในการประเมินสมบัติของดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินได้ในเบื้องต้น เพื่อใช้ในการใส่ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดินได้อย่างเหมาะสม ชุดตรวจสอบดินภาคสนาม (LDD Soil Test Kit) ของกรมพัฒนาที่ดิน สามารถใช้วิเคราะห์ดินได้โดยง่ายโดยศึกษาผ่านคู่มือที่พร้อมมากับชุดทดสอบ มี ๓ ชนิด ได้แก่

๑. ชุดตรวจสอบความเป็นกรดเป็นด่างของดิน (pH Test Kit) ประกอบด้วย ขวดบรรจุน้ำยาทดสอบ ขวดบรรจุผงทำให้เกิดสี แผ่นเทียบสีมาตรฐาน ซ้อนตักดิน และภาดหลุม โดย pH Test Kit ๑ ชุด ทดสอบได้ ๘๐-๑๐๐ ตัวอย่าง ทราบผลใน ๓ นาที ครอบคลุมการตรวจสอบดินในช่วง pH -๓.๐ ถึง ๘.๕ น้ำยาและผงทดสอบจะมีอายุการใช้งาน ๑ ปี

๒. ชุดตรวจสอบปริมาณธาตุอาหารหลักของพืช (NPK Test Kit) ประกอบด้วยชุดวิเคราะห์ไนโตรเจน ชุดสกัดดิน ชุดวิเคราะห์ฟอสฟอรัส และชุดวิเคราะห์โพแทสเซียม โดย NPK Test Kit ๑ ชุด ทดสอบได้ ๒๕-๓๐ ตัวอย่าง ทราบผลใน ๓๐ นาที

๓. ชุดตรวจสอบค่าความเค็มของดิน (Saline Soil Test Kit) โดย Saline Soil Test Kit ๑ ชุด ทดสอบได้ ๒๕-๓๐ ตัวอย่าง ทราบผลใน ๓๐ นาที

เมื่อได้ค่าวิเคราะห์ดินแล้วให้แสกน QR code คำแนะนำการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน กรอกค่าวิเคราะห์ดินตามที่วิเคราะห์ได้ ระบุพืชที่ปลูก จะได้คำแนะนำการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดินกับพืชนั้นๆ

บทที่ ๔ การเข้าถึงการบริการวิเคราะห์ดิน

สามารถติดต่อได้ที่ สำนักวิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต ๑-๑๒ สถานีพัฒนาที่ดินทั้ง ๗๗ จังหวัด หมอดินอาสา หรือทางไปรษณีย์และเว็บไซต์กรมพัฒนาที่ดิน www.ddd.go.th

ประโยชน์ที่ได้รับ

ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการตรวจวิเคราะห์ดิน วิธีเก็บตัวอย่างพืช น้ำ สิ่งปรับปรุงบำรุงดิน การใช้ชุดตรวจสอบดินภาคสนาม การวิเคราะห์และการแปลผล และการนำผลการวิเคราะห์ไปใช้ในการปลูกพืช การจัดการดิน และช่องทางการรับบริการวิเคราะห์ดินของกรมพัฒนาที่ดิน